

CVIČENÍ PRO ROZVOJ KOMUNIKAČNÍCH DOVEDNOSTÍ A SLUCHOVÉHO VNÍMÁNÍ DĚTÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ

- zkoumání zvuků
- hra se zvuky
- zvuk a ticho
- konec a začátek
- určení, odkud zvuk přichází

Obecné principy – proč je vnímání zvuku důležité:

Dříve, než jsou děti schopny porozumět řeči, je třeba, aby u nich došlo k rozvoji vnímání okolních zvuků. Prostřednictvím zkoumání mnoha předmětů se děti postupně naučí spojovat si zvuky s různými činnostmi a věcmi.

U dětí, které trpí těžkou vadou sluchu, nebo neslyší vůbec, však toto v raném věku neplatí. Musí se naučit zvuky vnímat pomocí vibrací a kompenzačních pomůcek.

Jak lze vnímání zvuku zlepšit – zavedeme slovo nebo znak pro „**slyším / neslyším**“, „**slyším málo / slyším moc**“, „**pozor – něco slyším**“...Pokud dítě bude během hry vydávat hlasité zvuky, zakryjte si uši nebo ukažte znak vyjadřující, že je něco hlučné.

Zaměřte pozornost dítěte na věci v okolí, které lze jak slyšet, tak vnímat vibrace tělem, jako je pračka nebo zvuk vycházející z reproduktoru. Poskytněte dítěti dostatek zkušeností s různými zvuky a vibracemi.

Naslouchání okolním zvukům může být jednou z činností, které děláte společně. Ukazujte a upozorněte dítě na zvuky v okolí:

- bouchající dveře
- vyzvánějící telefon
- zvonek u dveří
- tekoucí vodu
- jedoucí auta
- štěkající psy
- zvuk vysavače.....

Zkoumání zvuků

Věci, kterými lze o sebe bouchat:

- kovové lžíce, pokličky...
- různé krabičky
- bubínek či tamburína
- korálky v plechové krabičce / vnímání vibrací - slyším /
- papír nebo vata v plechové krabičce / neslyším /

Věci, na které lze troubit – píšťalky, dětské trumpetky... Balonky s trumpetkou vydávají zvuky, když z nich vzduch vychází ven – nechte vzduch vycházet ven tak, aby ho dítě cítilo a zároveň slyšelo zvuk.

Věci, kterými lze chrastit – chrastítka lze vyrobit tak, že dáme do nádoby z umělé hmoty / dítě má možnost pohyb uvnitř současně s tím, jak ho cítí i vidět / různé předměty / čočka, korálky, šroubky.../ jinak budou znít naplněné plechovky a lahve z umělé hmoty

Hra se zvuky některé zvuky budou pro vaše dítě slyšitelnější než jiné. Děti mohou mít potíže slyšet zvonečky, ale budou reagovat na zvuk bubnu. Pořídte si krabici s hračkami, které vydávají zvuky...

- bubínek
- píšťalku
- pouťovou trumpetku
- foukací harmoniku
- pískací hračku
- zvonečky
- xylofon
- kaskaněty
- tamburínu.....

1. Vymezte dítěti čas na hraní s různými zvuky a na jejich zkoumání
2. Vyberte hračku, o které si myslíte, že je dítě schopno ji slyšet. Když se dítě nedívá, vydejte zvuk a sledujte, zda dítě reaguje. Pokud se dítě otočí po zvuku, nebo nějak jinak zareaguje, dejte dítěti hračku na hraní a zvuk opakujte.
3. Dále se budeme učit reakce na zvuky vykonáním nějaké motorické reakce – vhodit kostku do krabičky....

Zaznamenejte si zvuky, na které dítě během dne reaguje – bouchání dveří, zvonek, vysavač....

Zvuk a ticho

Zkoumání zvuku a ticha – jak se za pomoci kompenzačních pomůcek zlepšují sluchové schopnosti dítěte, naučí se rozlišovat mezi zvukem a tichem. Pro dítě je důležité zkoumat jak tiché, tak hlučné předměty. Sada hlučných a tichých předmětů může obsahovat:

- chrastítko
- bubínek
- flétnu
- pískací hračku
- budík / vibrační budík /....
- plyšové zvířátko
- maňásek

Vyndejte vždy jednu věc z krabice a dejte ji dítěti na hraní...upozorněte na věci, které vydávají hluk a které jsou tiché – hovoříme slovem nebo znakem

Maňásek může:

- hrát si s chrastítkem potichu, nebo s ním může hlasitě bouchat
- jít spát a vstát, když budík začne zvonit / vibrovat

Konec a začátek zvuku

1. Pochodujte okolo místnosti a bubnujte na bubínek nebo plechovku. Když přestanete bubnovat, zastavte se ..
2. Jakmile dítě hru pochopí, jen bubnujte a nechte dítě pochodovat samotné.
3. Nakonec bubnujte tak, aby dítě bubínek nevidělo a víc poslouchalo, než se dívalo.

Určení, odkud zvuk přichází – směrové slyšení – určení, odkud zvuk přichází je pro sluchově postižené děti velmi těžké....

Vyberte hračku, kterou dítě slyší. Ukažte ji dítěti a nechte ho, aby si s ní chvíli hrálo. Vysvětlete mu, že hračku někde v místnosti schováte. Možná dítě bude potřebovat, aby vás nejprve při schovávání vidělo. V místě, kde jste schovaní vydejte zvuk a sledujte dítě, zda je schopno zvuk hledat.

Napodobování zvuků

- rychlý a pomalý
- dlouhý a krátký
- hlasitý a tichý
- vysoký a nízký

REEDUKACE SLUCHU

Rehabilitace postupuje od detekce přes **diskriminaci a identifikaci k porozumění lidské řeči**. Nové typy současných výkonných sluchadel jsou výraznou pomocí nejen pro žáky s lehkou a střední nedoslýchavostí, ale i pro žáky s těžkou sluchovou vadou. Je ovšem třeba cíleně rozvíjet schopnost auditivního vnímání zvuků či řeči záměrným cvičením. U žáků s kochleárním implantátem se provádí speciálně zaměřená reedukace / edukace / sluchové funkce.

Detekce

Schopnost reagovat na přítomnost či nepřítomnost zvuku. Dítě se učí reagovat na zvuk, věnovat pozornost zvuku a reagovat v případě neexistence zvuku.

Diskriminace

Je to schopnost **vnímat podobnosti a rozdíly mezi dvěma či více zvukovými nebo řečovými podněty**. Dítě se učí věnovat pozornost rozdílům mezi dvěma a více zvuky a reagovat na zvuky odlišné.

- rozlišování dvou nebo více hudebních nástrojů
- rozdíl mezi tichým a hlasitým zvukem
- rozdíl mezi krátkým a dlouhým zvukem
- rozdíl mezi vysokým a hlubokým zvukem
- rozdíl mezi pomalu a rychle se opakujícím zvukem
- diskriminace počtu slabik
- rozdíl mezi slovy , která se liší
  - a) počtem slabik (loď – letadlo)
  - b) délkou (dům – pes)
  - c) samohláskou (kos – kus, nos – nes)
  - d) souhláskou (máma – bába, nos – kos)
- rozdíl v koncovce jednotného a množného čísla (bota – boty, auto – auta)

Identifikace

Je to schopnost **označit zvukový nebo řečový podnět, které dítě slyšelo, ukázáním nebo zopakováním** (u dětí s těžkou vadou sluchu za pomoci odezírání)

- Identifikace nejrůznějších zvuků **běžného života** (možnost využití magnetofonového pásku nebo počítačových programů). Soubor může být zavřený , polootevřený nebo otevřený
- Identifikace slov v **zavřeném souboru** – na začátku rehabilitace jde především o identifikaci jednoduchých názvů oblíbených hraček a známých předmětů.....
  - ❖ čtyři a více předmětů (pes, bota, auto, myš....)
  - ❖ základní hlásky podpořené obrázky , musí být i dobrá zraková podpora pro děti , které hlásky určují za pomoci odezírání (A,E,I,O,U,M,B,L,S,Š....)
  - ❖ větší počet oblíbených předmětů (vybíráme taková slova, která má dítě ve své slovní zásobě
- Identifikace slov v **polootevřeném souboru** – vytvoříme takový soubor podnětů, který je předem určený nebo omezený nějakou podmínkou
  - ❖ dvojice, které k sobě patří (předměty – obrázky...)
  - ❖ řazení předmětů nebo obrázků do tematických skupin (oblečení – hračky ..)
  - ❖ řazení předmětů do kelímků dle barev
  - ❖ hledání a řazení předmětů podle velikosti (malý pes – velký pes....)
- Identifikace slov v **otevřeném souboru**
  - ❖ pro dítě vytvoříme neznámý soubor slov, která určuje pouze sluchem
  - ❖ reakce na vlastní jméno a jména jiných lidí

- ❖ identifikace krátkých vět při jednoduché otázce:
  - „Kde je máma?“
  - „Kdo dělá mňau?“
  - „Kde je auto?“
- ❖ identifikace krátkých vět s opakováním jednoho slova
  - „Balón dělá bum, bum, bum.“
  - „Auto jede tú,tú,tú.“
- ❖ identifikace krátkých vět s různými podstatnými jmény, slovesy a přídavnými jmény
  - „Táta jí salám, chleba, polévku.....“
  - „Eva má boty, kolo, vlasy.....“
  - „Mám červené, modré, žluté.....kalhoty“
  - „Máma má (nemá) zelené.....šaty....“
- ❖ identifikace **pokynů a běžných frází**
  - „Podej boty!“
  - „Kde je táta.....?“
  - „Kolik máš roků?“
  - „Jak se jmenuješ?“
  - „Dej panenku do kočárku!“
- ❖ identifikace **podobných slov** – při tomto cvičení se pokoušíme o procvičování fonemického sluchu, cvičení je pro sluchově postižené děti velmi náročné a dítě musí mít dostatečně velkou slovní zásobu

pes – les / šiška – liška / máma – jáma /.....

Rozumění řeči

Jedná se o **schopnost pochopit význam řeči odpovídáním na otázky, vykonávání pokynů a účast při rozhovoru.**

- otázky, které se bezprostředně týkají dítěte: „Kde je máma?“, „Kde máš boty?“, „Kde máš oko, ucho, nos.....?“, „Jak se jmenuješ?“.....
- provádění jednoduchých pokynů : „Počkej.“, „Dávej pozor!“.....
- pokyny rozšiřujeme o větné členy: „Na velký stůl dej balón!“, „Podej malé červené auto!“.....
- konverzace nad dějovým obrázkem – doplňujícími otázkami požadujeme adekvátní odpověď
- dějově navazující obrázky
- vyprávění a konverzace z běžného života rodiny

SMYSLOVÁ VÝCHOVA

Zrak

- Napodobovat mimiku před zrcadlem i bez zrcadla
- Napodobovat velké pohyby (ohýbat trup)
- Menší pohyby (ruka na nos, ...)
- Spojovat některý pohyb s postavením mluvidel (ruka na krk – otevírání úst)
- Napodobovat postavení mluvidel při určitých situacích (otevírat ústa, usmívat se, pískat, ...)
- Rozlišovat předměty kulaté, dřevěné, červené apod.
- Třídít předměty podle barvy, velikosti, materiálu, tvaru
- Příkládání stejných obrázků / identické dvojice /
- Příkládání obrázků a předmětu
- Vyhledávat mezi několika obrázky stejné (pexeso)
- Sestavovat půlené obrázky, i z více částí
- Skládat puzzle
- Vkládat jednoduché předměty do otvorů tvarově stejných
- Určit možné cesty podle zraku – nejkratší, nejdelší
- Vnímání nesprávností na obrázku
- Určení co do obrázku nepatří / kategorie /

ODEZÍRÁNÍ

Jedná se o záměrné sledování vizuálního obrazu jednotlivých hlásek, slabik, slov , vět s využitím segmentálních a tématických cvičení přizpůsobených věku žáků.

Odezírání představuje určité nadání, které je třeba u dětí se sluchovým postižením důsledně rozvíjet. Ne každé sluchově postižené dítě má pro odezírání stejné vlohy. Proto je velmi důležité rozvíjet zrakové vnímání (oční kontakt) a odezírání v co nejranějším věku, kdy využíváme běžných denních činností podobně jako u výchovy sluchové a řečové.

Podmínky pro dobré odezírání

- ✓ zrak dítěte – při podezření na zrakovou vadu je nutné vyšetřit zrak dítěte

- ✓ osvětlení – obličej mluvící osoby má být dobře osvětlen
- ✓ vzdálenost při odzírání – mezi obličejem dítěte a mluvícího se doporučuje vzdálenost 50 – 150 cm
- ✓ oba obličeje musí být ve stejné výšce
- ✓ předmět, o kterém mluvíme, dáváme vedle obličeje
- ✓ náš obličej musí být zajímavý, mimika výrazná, ale ne přehnaná
- ✓ artikulace musí být zřetelná, ne však nepřirozeně výrazná
- ✓ rychlost řeči má být přiměřená, tempo pomalejší
- ✓ dítě musí vždy vědět, o čem se mluví, v každém případě se ho snažte aktivně zapojit do rozhovoru
- ✓ přizpůsobte řeč jazykovým schopnostem dítěte
- ✓ mluvte běžným hovorovým jazykem, ne zkomoleně a zjednodušeně (Míša pít voda.)

Co odezírání znesnadňuje

- ✓ při mluvení nepohybujeme před obličejem rukama
- ✓ během mluvení nedělejme hlavou nečekané pohyby
- ✓ nechodte při mluvení
- ✓ neobracejte se při mluvení k dítěti z profilu
- ✓ nemluvte se žvýkačkou v ústech
- ✓ odezírání znesnadňují i sluneční brýle a vousy
- ✓ problémy nastávají v šeru, při rychlém hovoru, při únavě
- ✓ odezírání znesnadňuje konverzace mezi více osobami
- ✓ musíme si uvědomit, že v češtině se některé hlásky nedají odezírat (K, G, H, CH) a jsou také skupiny hlásek, jejichž obraz na ústech je velmi podobný (PBM, TDN, CSZ)

Odezírání představuje pro sluchově postižené děti důležitý prostředek dorozumívání, doplňuje vnímání sluchové a je nezbytné při odložení sluchadla nebo kochleárního implantátu, např. před spaním, koupáním ....